

Naš knjižni jezik je morda preveč normiran!

To misel je profesor Silvo Fatur pogostokrat postavil v ospredje, ko sva govorila in si dopisovala o jezikovnih vprašanjih. Sprva bolj v obliki tipajočega poizvedovanja s pomočjo pri njem priljubljenega »A se ti ne zdi«:¹ Se ti ne zdi, da je naš knjižni jezik vklenjen v preoblike slovnicih pravil, prepovedi in strogih določil? Na koncu pa z besedo neomajnega prepričanja: Naš knjižni jezik je preveč normiran, prenormiran.

Ta njegova sodba o naši materinščini v knjigi, publicistiki in v uradni javni rabi se mi najpoprej utrne v spominu, ko pomislim nanj. Toda najini prvi pogovori in stiki niso vezani na knjižni jezik, temveč na TIGR, tajno gibanje zatiranih Primorcev pod fašistično Italijo s ciljem, da se Trst, Istra, Reka in Gorica (kratko TIGR), ki so bili po prvi svetovni vojni dodeljeni Italiji, priključijo h kraljevini Jugoslaviji, k Sloveniji. Pisati o tem upor (prvem v Evropi) proti fašizmu je bilo v Založbi Lipa Koper, kjer sem bil po letu 1976 urednik, strogo prepovedano. A Silvo Fatur, slavist na Pivškem in Postojnskem, je kot prvi na Slovenskem to prepoved zaobšel in v zborniku *Ljudje in kraji ob Pivki* (1975) objavil članek o primorskih tigrovcih, o njihovem upor proti fašističnemu izničenju našega jezika in vsega slovenskega na Primorskem.

Nenapisana prepoved se je po zaslugi tega takrat zelo pogumnega članka Silva Faturja vendarle zamajala. Na ta članek se je Založba Lipa naslonila in sklenila, da bo kot založniška hiša, ki zastopa Primorsko, v svoje knjižne izdaje uvrščala tudi dela o primorskih tigrovcih. In takoj je bil ogenj v strehi. Na Lipo je bil s Centralnega komiteja (partije) poslan humanist dr. Joža Vilfan. Poučil nas je, da so vstajo in revolucijo med Primorci vzdignili komunisti, ne tigrovci, ki so bili le rodoljubna, ne pa revolucionarna organizacija. To mnenje je pomenilo, da naj knjig o upor tigrovcev Založba Lipa ne izdaja. A kljub temu je Lipa zatem izdala več del o tigrovcih (Milica Kacin Wohinz, Alojz Zidar, članki v revijah *Obala* in *Primorska srečanja*). To se je zgodilo tako rekoč po zaslugi Silva Faturja, ki je prvi pisal o tigrovcih na Pivškem in Postojnskem.

A najini stiki, v pogovorih in pismih, so bili večinoma namenjeni naši materinščini, zlasti knjižnemu jeziku, ker sva bila oba v uredniškem odboru revije *Primorska srečanja*, kjer sem kot lektor skrbel za njen jezik. Takrat, po letu 1970, je našo javnost razcepilo na dva dela pravopisno določilo, da je treba imena delujočih oseb, izvedenih iz glagola, pisati z obrazilom -vec, ne z obrazilom -lec. Torej: bravec, gledavec, sejavec, sesavec, ne: bralec, gledalec, sejalec, sesalec. Ko sva se pogovarjala o tem določilu v Pravopisu 1962, mi je prvokrat mimogrede omenil, da svoj knjižni jezik brez potrebe vklepamo v takšna določila, kakor je zahteva, da je prav zapisati le bravec. »Saj ni nikakršne razlike v pomenu tega samostalnika, pa naj bo zapisan z 'v' ali z 'l' v obrazilu: bralec ali bravec. Se ti ne zdi, da je tako?« mi je zapisal.

Soglašala sva: a) da so pravila naše slovnice tako stroga najbrž zato, ker temeljijo na slovnici latinskega jezika; b) da je naš prvi slovníčar Adam Bohorič poznal (znamenito) latinsko slovnico nemškega protestanta, Lutrovega sodobnika, Filipa Melanchthona iz začetka 16. stoletja; c) in da se je gotovo po njej ravnal v svoji slovnici *Zimske urice*, izdani konec 16. stoletja (1584). Melanchthonova slovnica je smela ali morala biti stroga in toga v svojih pravilih, ker je latinščina že mrtev jezik, ki se nič več ne spreminja, temveč ostaja ves čas tak, kot so ga v antiki uporabljali Vergil v *epu Eneida*, Ovid, Horac in drugi v pesmih, Terenc in Plavt v komedijah. Slovenščina je pa, nasprotno, živ jezik, ki se ves čas razvija in ji zato ne ustrezajo pretoga slovnicih pravila.

To najino mnenje je Silvo Fatur še razširil in podkrepil, ko mi zapisal: »Oba veva, in ne le midva, tudi še marsikdo od bralcev ve, da vsaj od učenega Jerneja Kopitarja, se pravi od njegove v nemščini napisane *Slovnice slovenskega jezika na Koroškem, Štajerskem in Kranjskem* z začetka 19. stoletja sem velja, da slovníčar ni zakonodajalec, marveč le zapisovalec zakonitosti, ki jih uveljavlja jezikovni razvoj sam po sebi. Živ jezik je nenehno tvoren. Prav zato nastaja in nastane nova zakonitost, ki je slovnica in pravopis še nista ujela. Sedanji Slovenski pravopis je kaj tudi tako zapletel, da zadevo celo poznavalec težko dojame in razplete. Potreboval bi poenostavitev za vsakdanjo rabo. Se ti ne zdi?«

1 Vsi navedki v narekovajih so iz pisma Silva Faturja Jožetu Hočevarju.

Tigrovcem in TIGR-u sčasoma nisva več namenjala toliko besed kot na začetku najinih srečevanj, kajti o njih je bilo kmalu izdanih več knjig, odkritih precej spominskih obeležij in organiziranih kar nekaj znanstvenih simpozijev. Za to je poskrbelo (tudi na iniciativo in ob prizadevanju Silva Faturja) novoustanovljeno *Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske*. Najini pogovori in dopisovanje, ki so redkokdaj zašli v oporekanje drug drugemu ob kakšnem vprašanju o jeziku, so se okoli leta 2000 povsem osredotočili na naš knjižni jezik.

Nekoč me je radovedno vpraševal, zakaj ne bi jaz sam kaj več zapisal o vsem tem, o čemer tečejo pogovori med nama; še zlasti o mojem lastnem pogledu na naš knjižni jezik, na njegovo slovnico in pravopis. Češ, saj ga že dolgo obvladuješ kot lektor in si vanj tudi dosti prevajal. »Jaz ti vprašanja o jeziku zastavljam zato, ker bi rad o svojih pomislekih slišal mnenje poznavalca z izobrazbo močne 'stare (ljublanske) slovenistične šole'. Saj morda – tudi zato, ker sem bil deležen šibkejšje jezikovne izobrazbe – nimam prav. Morda gledam in vidim preveč enostransko. Morda bi v svoji lingvistični nevednosti tudi usekal preveč mimo.«

Na primer: Zakaj ne bi jaz napisal kaj »o potrebi nekakšnega pravopisa za vsakdanjo rabo, v katerem bi po mojem brez škode dopustili dvojnico božič/Božič ali novo leto/Novo leto. Prosto po Prešernovem sonetu o kaši! Knjižni jezik bi ne bil prav nič prizadet. Že dolgo sem namreč prepričan, da je naš jezik prenormiran – in da to pisce, še bolj pa govorce psihološko in s tem izrazno blokira. Se ti ne zdi?«

Njegovo mnenje je bilo, »da je pravopisna določila sicer treba upoštevati, a zaradi nenehnega razvoja jezika vendarle dopustiti pišočim nekaj več svobodne, (demokratične?) izbire. A se ti ne zdi, da se Slovenci, kar zadeva našo materin-

ščino v javni rabi, ukvarjamo kvečjemu z bolj postranskimi rečmi, ki jezika vendarle ne kvarijo tako usodno? Se ti ne zdi, da velika večina javnih opozoril (Pisma bralcev ipd.) zreducira ves problem na (res že preveliko) vdiranje tujega besedišča, kot da se na tem področju bije ključna bitka za naš narodni obstoj? Namesto da bi namenjali več svojih moči in pozornosti res ključnim jezikovnim problemom.«

Iz takih dopisovanj, pogovorov, vprašanj, odgovorov in dvomov ali samoizpraševanj je leta 2008 v Primorskih novicah nastala moja jezikovna rubrika *Minuta, dve za boljši jezik*. Zanj ima precej zaslug prav profesor Silvo Fatur, ki me je k pisanju člankov v njej več let spodbujal z vprašanji za obravnavo in s pohvalami za vse, kar se mi je posrečilo v rubriki napisati sprejemljivega in dobrega. Zapisal mi je, da je zadovoljen »s konceptom 'tvoje jezikovne šole', ki je vsekakor koristna in z življenjsko širino presega klasične rubrike jezikovnih pogovorov«.

A kljub njegovi dobrohotnosti, naklonjenosti spodbudam in nasvetom, s kakršnimi je iz daljave soustvarjal članke v rubriki *Minuta, dve za boljši jezik*, mi ni uspelo izpolniti vseh njegovih naročil. V letu, preden so zamrli pogovori med nama, ker se je zaradi obolenja umaknil v nedostopen molk, mi je ponovil: »Jaz pa sem že dolgo prepričan, da je slovenski jezik (podobno kot vse naše družbeno življenje) prenormiran. Napiši vendar kaj o tem! Sicer pa se pridružujem mnenju tvojih bralcev, da izbor tvojih *Minut* spraviš med platničke. Daj, pohiti, saj nam je čas le še skopo odmerjen. Se ti ne zdi?«

Pa mu *Minute* o prenormiranosti našega jezika v knjigi, v njegovi slovnici in pravopisu nisem znal napisati. Sem po naravi prepočasna duša. A vse, kar je pomembnega v življenju, je pripravljeno počakati.

Jasna Čebren | Koper

Spomin na Silva Faturja pri filmski vzgoji in ob izidu antologije Kam

Med mnogimi talenti in sposobnosti prof. Faturja – plodovit pisec, raziskovalec zgodovine svojega kraja, didaktik, izvrsten pedagoški svetovalec (ki je prerasel uradniško vlogo »inšpektorja«), navdihovalec mladim učiteljem slovenščine, vesten skrbnik slovenščine

na slovenskih šolah po Istri, Krasu in na Tržaškem – je morda premalo opazna Faturjeva sposobnost dobrega organizatorja, ki zna načrtovati v prihodnost. Najboljši dokaz te sposobnosti so zagotovo Primorski slovenistični dnevi.